

Ο ΦΤΩΧΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Πιο δυνατή από τη θάλασσα είναι η ψυχή,
πιο δυνατή από το θάνατο· μπορεί να
τιναχτεί από το κορμί του ανθρώπου και
να στυλώσει τον κόσμο που γκρεμίζεται.

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
στον Άγιο Φραγίσκο του καιρού μας,
τον Dr. Albert Schweitzer

Πρόλογος

Αν παράλειψα

πολλά από τα λόγια κι από τα έργα του Φραγκίσκιου, κι αν παράλλαξα άλλα, κι αν πρόσθεσα άλλα που δεν έγιναν μα μπορούσαν να έχουν γίνει, δεν το έκαμα από αμάθεια ή από αναίδεια ή ασέβεια, παρά από ανάγκη να συνταιριάξω, όσο είναι μπορετό πιο σύμφωνα με την ουσία, το βίο με το μύθο του αγίου.

Η τέχνη έχει αυτό το δικαίωμα: όχι μονάχα το δικαίωμα, παρά και το χρέος: να υποτάζει τα πάντα στην ουσία: θρέφεται από την ιστορία, την αφομοιώνει αργά, πονετινά, και την κάνει παραμύθι.

Αγάπη κι ευλάβεια και θαυμασμός για τον ήρωα και μεγαλομάρτυρα με κατείχε γράφοντας το παραμύθι ετούτο, πιο αληθινό κι από την αλήθεια: συχνά χοντρές στάλες δάκρυα μουντζάλωναν το χειρόγραφο: συχνά ένα χέρι με μια αιώνια ανανεούμενη πληγή, σα να το κάρφωσαν, σα να το κάρφωναν αιώνια, διάνευε μπροστά μου μέσα στον αγέρα: ένιωθα ολούθε γύρα μου, όσο έγραφα, την άορατη παρουσία.

Γιατί για μένα ο Άγιος Φραγκίσκος είναι το πρότυπο του στρατευόμενου ανθρώπου, που με αιατάπαυτο σιληρότατον αγώνα κατορθώνει κι επιτελεί το ανώτατο χρέος του ανθρώπου, ανώτερο κι από την ηθική κι από την αλήθεια κι από την ωραιότητα: να μετουσιώνει την ύλη που του μπιστευτήκε ο Θεός και να την κάνει πνέμα.

I

Εγώ ο ανάξιος,

που παίρνω σήμερα το φτερό να γράφω το βίο και την πολιτεία σου, πάτερ Φραγκίσκο, ήμουν, θυμάσαι, όταν με πρωτογνώρισες, ένας ταπεινός ζητιάνος, ασκημομούρης, γεμάτο τρίχες το πρόσωπό μου και το κεφάλι μου, ως το σβέρικο, ως τα φρύδια, όλο μαλλί, το μάτι μου φοβισμένο κι αγαθό, τσεύδιζα, μπεμπέριζα σαν αρνί· και συ με ονομάτισες, για να κοροϊδέφεις την ασκήμια μου και την ταπεινοσύνη, φράτε Λεόνε, λιοντάρι. Μα όταν σου ξεστόρησα τη ζωή μου, σε πήραν τα κλάματα, με άρπαξες στην αγιαλιά σου, με φίλησες και μου 'πες: «Συχώρεσέ με, φράτε Λεόνε, σε ονομάτισα λιοντάρι για να σε κοροϊδέφω, μα τώρα το βλέπω, είσαι αληθινό λιοντάρι, γιατί αυτό που κυνηγάς, ένα λιοντάρι μονάχα τολμάει να το κυνηγήσει».

Πήγαινα από μοναστήρι σε μοναστήρι, από χωριό σε χωριό, από ερημιά σε ερημιά και ζητούσα το Θεό· δεν παντρεύτηκα, δεν έικαμα παιδιά, γιατί ζητούσα το Θεό· κρατούσα μια φέτα φωμί στο χέρι μου και μια φούχτα ελιές, πεινούσα και ξεχνούσα να φάω, γιατί ζητούσα το Θεό.

Μάλλιασε η γλώσσα μου να ρωτάει, πρήστηκαν τα πόδια μου να περπατώ, βαριέστησα να χτυπώ πόρτες και ν' απλώνω

τσευδίζω: τραυλίζω, ψελλίζω

μπεμπερίζω: βελάζω, φωνάζω δυνατά χωρίς να γίνομαι κατανοητός

το χέρι: να ζητιανεύω στην αρχή το φωμί, κι ύστερα ένα λόγο καλό, κι ύστερα τη σωτηρία. Όλοι γελούσαν, μ' έκραζαν αλαφροίσιμωτο, μ' έδιωχναν, μ' έσπρωχναν, είχα φτάσει πια στον γιρεμό, άρχισα να βλαστημώ, κουράστηκνα... Άνθρωπος είμαι, μαθές, κουράστηκνα να περπατώ, να πεινώ, να κρυώνω, να χτυπώ τον ουρανό και να μη μου ανοίγει. Και τότε, στην άκρα απελπισιά, μια νύχτα, με πήρε ο Θεός από το χέρι, σε πήρε και σένα ο Θεός από το χέρι, πάτερ Φραγκίσκο, και σμιζαμε.

Και τώρα ιάθουμαι, βλέπω από το παραθυράκι του κελιού μου τ' ανοιξιάτικα σύννεφα, και κάτω, στο περιούλι του μοναστηρίου, προσχαμήλωσε ο ουρανός, φιλοβρέχει, μυρίζει η γης: οι λεμονιές στα περιβόλια άνθισαν, μακιριά ένας κούκος λάλησε: γελούν όλα τα φύλλα, γίνηκε ο Θεός βροχή και βρέχει στον κόσμο. Τι γλύκα είναι ετούτη, Θεέ μου, τι ευτυχία! Πώς συνταιριάζουν και γίνονται ένα η γης, η βροχή κι η μυρωδιά της κοπριάς και της λεμονιάς με την καρδιά του ανθρώπου! Αλήθεια, χώμα ο άνθρωπος, γι' αυτό και τόσο χαίρεται, σαν το χώμα, την ήσυχη χαϊδευτική βροχούλα την άνοιξη. Βρέχεται η καρδιά μου, ραγίζει, πετάει φύτρο και προβαίνεις, πάτερ Φραγκίσκο.

Πάτερ Φραγκίσκο, όλα τα μέσα μου χώματα άνθισαν, ανεβαίνουν οι θύμψες, γυρίζει πίσω τον τροχό του ο καιρός, και να τις, ανασταίνονται οι άγιες ώρες που οδοιπορούσαμε μαζί απάνω στη φλούδα της γης, εσύ μπροστά κι εγώ πατώντας με τρόπο τ' αχνάρια σου. Θυμάσαι που πρωτοσμιζαμε; Νύχτα ήταν, μεγάλο αυγουσιάτικο φεγγάρι, πεινούσα κι έμπαινα τρεκλίζοντας στην ξακουσμένη Ασίζη.

Πολλές φορές, δοξάζω το Θεό, την είχα χαρεί την αρχόντισσα πολιτεία: μα απόφε ήταν άλλο πράμα η Ασίζη, αγνώριστη: τι ήταν το θάμα ετούτο, πού βρίσκουμουν; Τα σπίτια, οι εκκλησιές, οι πύργοι, το κιάστρο έπλεχαν σ' ένα κιάτασπρο πέλαγο, κάτω από ένα μενεξεδένιον ουρανό, ανάερα. Την ώρα που έμπαινα, δειλινό, από την καινούρια κιαστρόπορτα του Αϊ-Πέτρου, το φεγγάρι κιαστρόγγυλο, κιαταιόκινο, πραγό σαν ήλιος αγαθός, ανάτελνε και χύνουνταν κιαταρράχτης

γαλινός από το κιάστρο αφηλά, από τη Ρόια, στις στέγες των σπιτιών και στα καμπαναριά, πλημμύριζε τα στενωρύμια και έτρεχαν σα ρυάκια, ξεχειλίριζε τους λάικους με γάλα, και τα πρόσωπα των ανθρώπων έλαμπαν, σα να συλλογίζονταν το Θεό. Στάθνια συνεπαρμένος· ετούτη είναι η Ασίζη, έλεγα και έκανα το σταυρό μου, σπίτια είναι ετούτα και ανθρώποι και καμπαναριά, για μπας και μπήκα ζωντανός στην Παράδεισο; Άπλωσα τα χέρια μου και γέμισαν οι φούχτες μου φεγγάρι· ένα φεγγάρι πηχτό, γλυκό, σα μέλι· ένιωσα στα χείλια μου, στα μελίγγια μου, να τρέχει η χάρη του Θεού. Και τότε κατάλαβα· έσυρα φωνή· κάποιος άγιος θα πέρασε από δω χωρίς άλλο· νιώθω τη μυρωδιά του στον αέρα!

Τσαλαβουτούσα στο φεγγάρι, ανέβαινα τα στριφτά δρομάκια, έφτασα στην πλατεία του Αϊ-Γιώργη· κόσμος πολός, σαββατόβραδο απόφε, φωνές βραχνές, τραγούδια, μαντολίνα, μεθυστιλιά μυρωδιά από φάρια που τηγάνιζαν, από σουβλάκια στη θράικα και από τριαντάφυλλο και γιασεμί· η πείνα μου θέριεφε· ζύγωσα μιαν παρέα.

— Ε χριστιανοί, ποιος εδώ, στην ζακουσμένη Ασίζη, μπορεί να μου κάμει ελεημοσύνη; Να φάω, να κοιμηθώ, και το πρωί να φύγω;

Με ιοίταξαν από κορφής ως τα πόδια, γέλασαν.

— Ποιος είσαι, ομορφονιέ; μου αποκίρθηκαν χαχαρίζοντας· για ζύγωσε να σε ιαμαρώσουμε.

— Μπορεί και να 'μαι ο Χριστός, αποκίρθηκα για να τους τρομάξω· έτσι παρουσιάζεται και μιιά φορά στον κόσμο, σα ζητιάνος.

— Το καλό που σου θέλω, καιομοίρη μου, είπε ένας, μην το ζαναπείς· μη μας χαλνάς το γλέντι· άιντε, τράβα, μη σπικωθούμε, όλοι εμείς εδώ, να σε σταυρώσουμε.

Γέλασαν πάλι· ένας τότε, ο πιο νιούτσηκος, με λυπήθηκε.

— Ο Φραγκίσηκος του Πέτρου Μπερναρντόνε, ο Τρυποχέρης, αυτός θα σ' ελεήσει· τυχερός είσαι· χτες γύρισε, σα βρεμένη γάτα, από το Σπολέτο· σύρε να τον βρεις.

Κι ένας μαντράχαλος πετάχτηκε τότε, ποντικομούρης, κιτρι-
νιάρης, τον έλεγαν Σαμπατίνο· σμίξαμε, ύστερα από λίγα χρόνια,
όταν έγινε κι αυτός μαθητής του Φραγκίσκου, κι οδεύαμε μαζί
τις στράτες του κόσμου ζυπόλυτοι· απόψε, γριωνώντας τ' όνομα
του Φραγκίσκου, χιχίρισε με κιάηπα:

— Πήγε, λέει, με χρυσήν αρμάτα και φτερά στο Σπολέτο
να πολεμήσει, ν' αντραγαθήσει, να τον χειροτονήσουν ιππότη,
κι ύστερα να γυρίσει εδώ να μας κάνει τον κόριορα· μα ξέρει
ο Θεός τι κάνει· του 'δωκε μιαν κατακέφαλα και γύρισε πίσω
σα μαδημένο πετεινάρι.

Πετάχτηκε απάνω, χτύπησε τα παλαμάκια.

— Του βγάλαμε και τραγούδι, είπε χαχαρίζοντας, ομπρός,
παιδιά, όλοι μαζί!

Κι ολομεμιάς άρχισαν όλοι, ξελαρυγγισμένοι, να τραγουδούν
και να κρουν τα παλαμάκια:

Πήγε στο Σπολέτο, αλι!

Πήγε στο Σπολέτο για μαλλί

και βγήκε κουρεμένος!

Κοίταζα τους μεζέδες και το κρασί, μου 'ρθε λιγοθυμιά,
αιούμπισα στον παραστάτη της πόρτας.

— Και πού είναι ο Φραγκίσκος αυτός, ο Τρυποχέρης, ο
Θεός να τον έχει καιλά, είπα ξεπνεμένος, πού 'ναι, να πέσω
στα πόδια του;

— Τράβα στην απάνω γειτονιά, μου αρμήνεψε ο νιούτσιος,
ιάτω από ένα παραθύρι θα τον βρεις, να τραγουδάει στην
κυρά του.

Πήρα δρόμο· ανεβοκατέβαινα τα στενά σοιάνια, η πείνα
με θέριζε· έβλεπα τον καπνό από τις καμινάδες, μαγέρευαν
οι γνωστικοί άνθρωποι, οσμίζουμουν τις μυρωδιές· τα σωθιακά
μου είχαν κρεμαστεί σα σταφύλια φαγωμένα από τα πουλιά
και τα ποντίκια. Δε βάσταζα πια, άρχισα να βλαστημώ: «Ε και
να μη ζητούσα το Θεό», μουρμούριζα αγριεμένος, «ε και να

μη ζητούσα το Θεό, τι χουζούρι, τι ευτυχία! Θα 'τρωγα μεγάλες φέτες άσπρο φωμί και γουρουνάκι του φούρνου, που μου αρέσει, ή λαγό να πλέει στο λάδι, με κρομμυδάκια, με δάφνη και υύμινο· και θα κατέβαζα, να δροσερέφει το άντερό μου, ένα σταμνί μαύρο κρασί της Ούμπριας. Κι ύστερα θα πήγαινα σε καμιά χήρα να με ζεσάνει· έχω ακουστά, δεν υπάρχει πιο γλυκιά ζεστασιά από της χήρας· τι 'ναι το μαγιαλί μπροστά της; Μα τι να σου ιάμω, που ζητώ το Θεό!»

Περπατούσα γρήγορα γρήγορα, να ζεσταθώ, πήρα φόρα, έτρεχα να γλιτώσω από τους πειρασμούς, από τις μυρωδιές κι από τις χήρες, ν' ανασάνω καθαρόν αέρα· έφτασα αφηλά στο ιάστρο, στη φουμισμένη Ρόια· γκρεμισμένα τα περήφανα μουράγια, κάρβουνο οι πόρτες, δυο ραγισμένοι πύργοι μονάχα απόμεναν, είχαν ικόλας ανέβει τ' αγριόχορτα και ζεμασιάλιζαν τις πέτρες· πριν από λίγα χρόνια είχε σπικώσει κεφάλι ο λαός, δεν μπορούσε πια να βαστάξει τους αρχόντους του και χίμηζε και τους γκρέμιζε τη γεραικοφωλιά. Ήθελα να ιάμω ένα γύρο, να χαρώ τις συφορές τους, παράφαγαν, παράπιαν, ήρθε η σειρά μας! μα αγέρας φυσούσε τσουχτερός, κρύωνα· κατέβηκα τρεχάτος· τα λυχνάρια στα σπίτια είχαν σβήσει, ροχάλιζε ο ικόσμος· έφαε καλά, ήπιε καλά, και τώρα ροχάλιζε· είχαν βρει οι φρόνιμοι ετούτοι νοικοκυραίοι απάνω στη γης το Θεό που ζητούσαν, όπως τον ζητούσαν, του μπογιού τους, με παιδιά, με γυναίκες, με καλοπέραση – κι εγώ, ο αλαφροΐσιμιωτος, γύριζα τις στράτες της Ασίζης και χτυπούσα τον ουρανό, ξυπόλυτος, πεινασμένος, τουρτουρίζοντας, και πότε βλαστημούσα, πότε το 'ριχνα στο Κύριε ελέησον! για να ζεσταθώ. Όπου κατά τα μεσάνυχτα, εκεί κοντά στην εκκλησιά της Επισκοπής, ακούω κιθάρες και λαγούτα, νέοι θα 'ιαναν ιαντάδα στις αγαπητιές τους, ένας τραγουδούσε. Ζύγωσα νυχοπατώντας, κρύφτηκα ιάτω από μια πόρτα, κόλλησα στον τοίχο· απόζω από το αρχοντιό του κόντε Σιίφιη πέντ' έξι τζόβενα με κιθάρες και λαγούτα· κι ένας κοντούτσιος, μ' ένα μακρύ φτερό στο ιαπέλο, με το λαιμό τεντωμένο, τα μάτια ιαρφωμένα σ' ένα ιαφασωτό παραθύρι,

σταυρό τα χέρια, τραγουδούσε· κι όλοι γύρα, συνεπαρμένοι, συντρόφευαν τη φωνή του με τις κιθάρες και τα λαγούτα... Τι φωνή ήταν εκείνη, Θεέ μου, τι γλύκια, τι πάθος και παρακιάλεση και προσταγή! Δε θυμούμαι το τραγούδι να το καταγράψω εδώ, ν' απομείνει στον αιώνα, μα θυμούμαι καλά πως μιλούσε για μιαν άσπρη περιστέρα, κι ένα γεράκι, λέει, την κυνηγούσε, κι ο νέος φώναζε της περιστέρας να 'ρθει, να βρει καταφύγι στον κόρφο του... Τραγουδούσε σιγά, ήσυχα, λες και φοβόταν μην ζυπνήσει την κοπέλα, που θα κοιμόταν πίσω από το καφασωτό παραθύρι· θαρρείς και τραγουδούσε όχι στο κορμί που κοιμόταν παρά στην φυχή της που αγρυπνούσε... Κι εγώ ταράχτηκα, τα δάκρυα γέμισαν τα μάτια μου· πού την είχα ακούσει τη φωνή ετούτη; Τη γλύκια, το παρακιάλιο, την προσταγή; Πότε και πού είχα ξανακούσει το κιάλεσμα ετούτο, την περιστέρα που τιτίβιζε όλο τρόπο και το γεράκι που στρήνιαζε και την κυνηγούσε, και τη γλυκιά φωνή, μακριά πολύ, της σωτηρίας;

Κουνηθήκαν οι νέοι να φύγουν, κρέμασαν τις κιθάρες και τα λαγούτα στους ώμους.

— Ε Φραγκίσκο, φώναζαν στον τραγουδιστή, τι κοντοστέ-
νεσαι, πάμε! Μήτε απόφε η αρχοντοπούλα σου δε θ' ανοίξει το
παραθύρι να σου πετάξει το τριαντάφυλλο!

Γέλασαν· μα ο τραγουδιστής δεν έδωσε απόκριση, προχώ-
ρησε πρώτος να στρίψει τη γωνιά, να κατέβει στην πλατεία,
όπου ακούγονταν ακόμα να τραγουδούν οι ταβέρνες ανοιχτές·
και τότε εγώ χύθηκα μπροστά του· φοβήθηκα μην τον χάσω –
περιστέρα, το 'νιωσα ξαφνικά, ήταν η φυχή μου, και το γεράκι
ο Σατανάς, και τούτος ο νέος ήταν ο κόρφος να μπω, να βρω
καταφύγι· έβγαλα τον χιλιοτρυπημένο μαντύα μου και του τον
έστρωσα να πατήσει· οσμίζουμουν μια μυρωδιά να βγαίνει
απ' όλο του το κορμί, σα μέλι, σαν κερι, σαν τριαντάφυλλο·
κατάλαβα, ήταν η μυρωδιά της αγιοσύνης· όταν ανοίξεις μιαν
ασημένια λειφανοθήκη, έτσι μυρίζουν τα κόνιαλα του αγίου.

Στράφηκε, με κοίταξε, χαμογέλασε.

— Γιατί; μου 'πε σιγά.

— Δεν ξέρω, αρχοντόπουλό μου· πώς θες να ξέρω; Μονάχος του έφυγε ο μαντύας από την πλάτη μου κι απλώθηκε χάμω να πατήσεις.

Το χαμόγελό του έσβησε· κοντοστάθηκε.

— Είδες στον αγέρα, έσκυφε και με ρώτησε ταραγμένος, είδες στον αγέρα κανένα σημάδι;

— Δεν ξέρω, αρχοντόπουλό μου· όλα είναι σημάδια: η πείνα μου, το φεγγάρι, η φωνή σου· μη με ρωτάς, θα βάλω τα κλάματα.

— Όλα είναι σημάδια, μουρμούρισε και κοιτάζε γύρα ανήσυχος.

Άπλωσε το χέρι του, τα χοντρά χείλια του κουνήθηκαν σα να 'θελε να με ρωτήσει και δεν το 'παιρνε απόφαση. Μέσα στο πολύ φεγγάρι το πρόσωπό του είχε λιώσει· τα χέρια του είχαν γίνει διάφανα. Έκαμε ένα βήμα, με ζύγωσε· έσκυφα ν' αιούσω τι θα πει κι ένιωσα την κρασωμένη αναπνοή του στο πρόσωπό μου.

— Τίποτα... είπε θυμωμένος· μη με κοιτάζεις έτσι, δεν έχω να σου πω τίποτα!

Γόργωσε το βήμα:

— Έλα μαζί μου, είπε.

Έτρεχα ζοπίσω του μέσα στο φεγγαρόφωτο, τον κοιτάζα: ντυμένος στο μετάξι, με κόκκινο μακρύ φτερό στο βελουδένιο του σιούφο, μ' ένα γαρούφαλλο στο αυτί του. «Ετούτος δε ζητάει το Θεό», είπα με το νου μου, «βούλιαζε η φυγή του στη σάρια».

Και μονομιάς η φυγή μου τον πόνεσε· άπλωσα το χέρι, τον άγγιξα στον αγκώνα.

— Αρχοντόπουλό μου, είπα, να με συμπαθάς· ένα ήθελα να σε ρωτήσω, ετούτο: τρως, πίνεις, είσαι ντυμένος στο μετάξι, τραγουδάς κάτω από τα παραθύρια, γλέντι η ζωή σου· τίποτα λοιπόν δε σου λείπει;

Ο νέος στράφηκε απότομα, αναμέρισε βίαια το μπράτσο, να μην τον αγγίζω.

— Τίποτα δε μου λείπει, αποκρίθηκε πεισματωμένος· γιατί με ρωτάς; Δε θέλω να με ρωτούν.

Έδεσα κόμπο την καρδιά μου.

— Γιατί σε λυπούμαι, αρχοντόπουλό μου, του αποκρίθηκα.

Ο νέος, να το ακούσει, τίναξε με αλαζονεία το κεφάλι:

— Εμένα; είπε, εσύ;! και γέλασε.

Μα σε λίγο, χαμηλώνοντας τη φωνή του:

— Γιατί με λυπάσαι, γιατί; ρώτησε λαχανιασμένος.

Δεν αποκρίθηκα.

— Γιατί; ζαναρώτησε.

Έσκυψε, με κοίταξε στα μάτια.

— Ποιος είσαι, ντυμένος σα ζητιάνος; Ποιος; Ποιος σ' έπεφε να με βρεις, εδώ στους δρόμους της Ασίζης, τα μεσάνυχτα;

Αγρίεφε:

— Μολόγα την αλήθεια! Κάποιος σε στέλνει, ποιος;

Και μην παίρνοντας απόκριση:

— Τίποτα δε μου λείπει! έιαμε χτυπώντας το πόδι του στη γης, δε θέλω να με λυπούνται· θέλω να με ζηλεύουν. Ναι, ναι, τίποτα δε μου λείπει!

— Τίποτα; έιαμα, μήτε ο ουρανός;

Έσκυψε το κεφάλι, σώπασε· και σε λίγο:

— Πολύ αφηλά 'ναι ο ουρανός, δεν τον φτάνω· καλή 'ναι η γης, περίκαλη, κοντά μου!

— Δεν υπάρχει πράμα πιο κοντά μας από τον ουρανό· η γης είναι κάτω από τα πόδια μας και την πατούμε· ο ουρανός είναι μέσα μας.

Το φεγγάρι είχε αρχίσει να χαμηλώνει, λίγα άστρα στον ουρανό· ανάρια ακούγονταν οι καντάδες, όλο πάθος, από τις αλαργινές γειτονίες· ήταν γεμάτος ο νυχτερινός ετούτος καιλοκαιριάτικος αέρας μυρωδιές κι έρωτα. Κάτω η πλατεία βούιζε.

— Ο ουρανός είναι μέσα μας, αρχοντόπουλό μου, ζανάπα εγώ.

— Πώς το ξέρεις; με ρώτησε και με κοίταξε αλαφιασμένος.

— Πείνασα, δίφασα, πόνεσα – το 'μαθα.

Με πήρε από το μπράτσο:

— Πάμε σπίτι· θα σου στρώσω τραπέζι, να φας, θα σου στρώσω κιλινάρι, να κοιμηθείς· μα για τον ουρανό μη μου μιλάς, μπορεί να 'ναι μέσα σου, δεν είναι μέσα μου.

Το μάτι του έλαμψε αγκουσεμένο, η φωνή του είχε βραχνιάσει. Κατεβήκαμε στην αγορά· ούρλιαζαν ακόμα οι ταβέρνες, σ' ένα χαμόσπιτο ένα κόκκινο φαναράκι άναβε, νέοι μεθυσμένοι μπαινόβγαιναν. Από τα χωριά άρχισαν να καταφτάνουν τα γαϊδουράκια, φορτωμένα λαχανικά και φρούτα· δυο σαλτιμπάγκιοι κάρφωναν στύλους και τέντωναν το σιοκινί· άλλοι έστιναν τραπέζια και αράδιαζαν μπουιάλες κρασί, ρακή, ρούμι· συντάζονταν κιόλα για το αυριανό παζάρι της Κυριακής.

Δυο μεθυσμένοι ξέκιριναν μέσα στο φεγγαρόφωτο το Φραγκίσιο και τους πήρε κρυφά το γέλιο· κι ο ένας ξειρέμασε την κιθάρα από τον ώμο και άρχισε να τραγουδάει, κοιτάζοντας περιγελαχτά το Φραγκίσιο:

Πολλά φιλά τη χτίζεις τη φωλιά και θα σου σπάσει
ο κλώνος και θα σου φύγει το πουλί και θα σου
μείνει ο πόνος.

Με σκυφτό κεφάλι ο Φραγκίσκος αφουκράζονταν ακίνητος.

— Έχει δίκιο... μουρμούρισε, έχει δίκιο...

Πρεπό ήταν να μη μιλήσω· μα εγώ 'μαι χωριαταράς, άνοιξα το στόμα:

— Ποιο πουλί; ρώτησα.

Ο Φραγκίσκος στράφηκε και με κοιτάζε· τόσο πόνο είχε η ματιά του, που δε βάσταξα, άρπαξα το χέρι του και το φίλησα.

— Συχώρεσέ με! του 'πα.

Το πρόσωπό του γλύκισε.

— Ποιο πουλί; μουρμούρισε, μπας και ξέρω;

Αναστέναξε βαθιά:

αγκουσεύω, -ουμαι, μτχ. αγκουσεμένος: προκαλώ δυσφορία σε κάποιον, στεναχωρημένος

σαλτιμπάγκιος: ακροβάτης, υπαίθριος διασκεδαστής

— Δεν ξέρω, βόγκηξε, δεν ξέρω! Μη με ρωτάς! Έλα!
Με άρπαξε σφιχτά από το χέρι, σα να φοβόταν μην του φύγω.

Μα εγώ πού να φύγω; Πού να πάω; Από τότε πια δεν έφυγα από ιοντά του. Μπας κι ήσουν εσύ, πάτερ Φραγκίσκο, αυτό που χρόνια και χρόνια ζητούσα; Μπας και γι' αυτό γεννήθηκα, να σε ακολουθώ και να σε ακούω; Αυτιά είχα, στόμα δεν είχα, και σε άκουγα· ό,τι δεν είπες σε ιανένα, εμένα το 'πες. Μ' έπαιρνες από το χέρι, μπαίναμε στα δάση, σιαρφαλώναμε στα βουνά και μιλούσες.

— Αν δεν ήσουν εσύ μαζί μου, φράτε Λεόνε, μου 'λεγες, θα τα 'λεγα σε μιαν πέτρα, σ' ένα μερμήγκι, σ' ένα φυλλαράκι ελιάς· γιατί η καρδιά μου ξεχειλίζει, κι αν δεν ανοίξει να χυθεί, μπορεί να γίνει χίλια κομμάτια.

Κι έτσι ξέρω για σένα όσα ιανένας δεν ξέρει· έκαμες πολύ περισσότερες αμαρτίες απ' ό,τι ο κόσμος θαρρεί· έκαμες πολύ περισσότερα θάματα απ' ό,τι ο κόσμος πιστεύει. Για ν' ανέβεις στον ουρανό, πήρες φόρα από τον πάτο της Κόλασης.

— Όσο από πιο χαμηλά παίρνεις φόρα, μου 'λεγες συχνά, τόσο πιο αφηλά μπορείς να φτάσεις· η μεγαλύτερη αξία του αγωνιζόμενου χριστιανού δεν είναι η αρετή του· είναι ο αγώνας του να μετουσιώσει την αδιαντροπιά, την ατιμία, την απιστία, την κάρηπα μέσα του και να τα κάμει αρετή. Μια μέρα, ο πιο ένδοξος αρχάγγελος που θα στέμεται πλάι στο Θεό, δε θα 'ναι μήτε ο Μιχαήλ, μήτε ο Γαβριήλ, μήτε ο Ραφαήλ· θα 'ναι ο Εωσφόρος, όταν πια θα 'χει μετουσιώσει το φοβερό σιοτάδι του σε φως.

Κι εγώ, με το στόμα ανοιχτό, σε άκουγα· τι γλυκά λόγια είναι ετούτα, συλλογίζουμουν, μπορεί το λοιπόν η αμαρτία να γίνει κι αυτή ένα μονοπάτι που να μας πηγαίνει στο Θεό; Μπορεί κι ο αμαρτωλός να ελπίζει σωτηρία;

Και τον έρωτά σου για την Κλάρα, την κόρη του άρχοντα Φαβορίνου Σίφιη, εγώ μονάχα τον ξέρω· οι άνθρωποι θαρρούν, γιατί 'ναι φοβητσάρηδες, πως αγαπούσες μονάχα την φυχή της·

μα εσύ, πρωτύτερα απ' όλα, αγάπησες το κορμί της: από κει κίνησες και πήρες απίδρομο· ύστερα από αγώνα και παγίδες του πειρασμού και βοήθεια του Θεού, έφτασες στην ψυχή της· και την αγάπησες την ψυχή αυτή, όμως χωρίς ν' απαρνηθείς το κορμί της και χωρίς ποτέ να το αγγίζεις. Κι όχι μονάχα δε σου στάθηκε εμπόδιο ο έρωτας αυτός ο σαρκικός για την Κλάρα, παρά και σε βοήθησε πολύ να φτάσεις το Θεό· γιατί ο έρωτας αυτός σου ζεσιέπασε το μεγάλο μυστικό: με ποιον τρόπο, με ποιον αγώνα γίνεται η σάρια πνέμα. Μια 'ναι η αγάπη, η ίδια, για τη γυναίκα, για το γιο, για τη μάνα, για την πατρίδα, για την ιδέα, για το Θεό· και στο πιο χαμηλό σιαλοπάτι της αγάπης να νικήσεις, ανοίγεις το δρόμο που σε πάει στο Θεό. Πολέμησες το λοιπόν τη σάρια, την έριζες ανήλεα κάτω, τη ζύμωσες με το αίμα σου και με τα δάκρυα, κι ύστερα από πολύχρονο φοβερόν αγώνα την έκαμες πνέμα. Αυτό, το ίδιο, δεν έκαμες και με τις αρετές σου όλες και με τις καιίες σου όλες; Σάρια κι αυτές, Κλάρα κι αυτές, και ιλαιγοντας, γελώντας, σπαράζοντας, τις έκαμες πνέμα. Αυτός είναι ο δρόμος, αυτός, άλλον δεν έχει· και πήγαινες μπροστά, κι εγώ αγιομαχώντας σε ακολουθούσα.

Μια μέρα που σ' έβλεπα ν' ανασπικώνεσαι μουγκρίζοντας από τις αιματωμένες πέτρες, κι ήσουν όλος μια πληγή, σε λυπήθηκε η ψυχή μου· έτρεξα, σου 'πιασα τα γόνατα.

— Αδερφέ Φραγκίσκο, σου φώναξα, γιατί το τυραννάς τόσο το κορμί σου; Πλάσμα του Θεού κι αυτό, και θέλει σέβας· δεν το λυπάσαι το αίμα σου που χύνεται;

Και συ ιούνησες το κεφάλι:

— Σήμερα, φράτε Λεόνε, μου αποκριθήκες, σήμερα, έτσι που κατάντησε ο κόσμος, όποιος είναι ενάρετος πρέπει να 'ναι ενάρετος ίσαμε την αγιοσύνη, πιο πέρα από την αγιοσύνη· όποιος είναι αμαρτωλός, πρέπει να 'ναι αμαρτωλός ίσαμε το χτήνος, πιο πέρα από το χτήνος· ο ίσιος δρόμος, σήμερα, χάθηκε.

Και μιαν άλλη φορά που, απελπισμένος, κοίταζες τη γης κι

απίδρομος και απήδρομος: φόρα

ήθελε να σε φάει, τον ουρανό και δε σε βοηθούσε, στράφηκες πάλι και μου 'πες, κι εγώ ανατρίχιασα να το ακούσω:

— Φράτε Λεόνε, άκου· θα σου πω ένα λόγο βαρύ· αν δεν μπορείς να τον βαστάξεις, αρνί του Θεού, ξέχασέ τον, ακούς;

— Ακούω, πάτερ Φραγκίσκο, αποκρίθηνια κι είχα αρχίσει κιόλα να τρέμω.

Και τότε απίθωσες το χέρι σου στον ώμο μου, σα να 'θελες να με στερεώσεις, να μην πέσω:

— Φράτε Λεόνε, άγιος θα πει αυτός που απαρνήθηνιε όλα τα επίγεια – κι όλα τα ουράνια.

Μα ως ξεστομίσεις τον ανόσιο ετούτο λόγο, τρόμαξες· έσκυφες, άρπαξες μιαν μπουνιά χώμα, έφραξες το στόμα σου· έβαλεις το δάχτυλο στα χείλια σου και με κοιτάξες με φρίκη· και σε λίγο:

— Τι είπα; Είπα τίποτα; Σώπα!

Και ζέσπασες σε θρήνο.

Όλα σου τα λόγια, κάθε βράδυ, κάτω από το φως του λυχναριού, τα σημάδευα ένα ένα, τα στερέωνα, να μη χαθούν όλα σου τα έργα. Μπορεί, έλεγα, ένας σου λόγος να σώσει μιαν ψυχή· αν δεν τον καταγράψω κι αν δεν τον φανερώσω στους ανθρώπους, η ψυχή αυτή δε θα σωθεί, και θα φταίω εγώ.

Πολλές φορές ως τώρα είχα πάρει το φτερό να γράψω, μα γρήγορα το παρατούσα, μ' έπιανε φόβος: Πολύ τα φοβούμαι, ο Θεός ας με συχωρέσει, πολύ τα φοβούμαι τα γράμματα της αλφαβήτας· πονηρά, ζεσιπίπτα δαιμόνια, επικίντυνα· ανοίγεις το καλαμάρι, τα ζαπολύνεις, κι αυτά παίρνουν δρόμο – και πια πού να τα κάμεις ζάφτι! Ζωντανεύουν, σμίγουν, χωρίζουν, δεν ακούν την προσταγή σου, ορδινιάζονται, μαύρα, με ουρές και με κέρατα, απάνω στο χαρτί, του κίκου τα φωνάζεις και τα παρακαλεις, κάνουν του κεφαλιού τους. Χοροπηδούν και

κάνω ζάφτι: δαμάζω, τιθασεύω, χειραγωγώ

ορδινιάζω, -ουμαι: τακτοποιώ, διενθετώ, προετοιμάζω, τακτοποιούμαι, παρατάσσομαι

ζευγαρώνουν μπροστά σου αδιάντροπα και φανερώνουν με μπαμπεσιά ό,τι δεν ήθελες να μολήσεις κι αρνιούνται να πουν ό,τι βαθιά από το σπλάχνο σου μάχεται να βγει και να μιλήσει στους ανθρώπους.

Όμως την περασμένη Κυριακή, γυρίζοντας από την ειδικησιά, ξεθαρρεύτηκα· ο Θεός δεν τα στρίμωξε τα δαιμονικά ετούτα, συλλογίστηκα, θένε δε θένε, κι έγγραφαν το Βαγγέλιο; Κουράγιο, το λοιπόν, φυχή μου, μην τα φοβάσαι· πιάσε το φτερό και γράφε! Μα ευτύς λιγοιάρδισα και πάλι· αυτοί που 'γραφαν το Βαγγέλιο ήταν μαθές άγιοι απόστολοι, ο ένας είχε τον άγγελο, ο άλλος το λιοντάρι, ο άλλος το βόδι κι ο τέταρτος τον αϊτό, και τους υπαγόρευαν κι έγγραφαν· μα εγώ;

Κι έτσι, αναποφάσιτος, κουβαλούσα, χρόνια πολλά, απάνω σε δερμάτια, σε αποικόμματα χαρτιά, σε φλούδες δέντρα, γραμμένα πιστά, ένα ένα, τα λόγια σου. Κι έλεγα: πότε να γεράσω, να κατασταλάξω σε μοναστήρι, να μην μπορώ πια να περπατώ, και μέσα στη γαλήνη του κελιού να μου δώσει ο Θεός τη δύναμη ν' αραδιάσω στο χαρτί, σα συναζάρι, τα λόγια σου και τα έργα σου, πάτερ Φραγκίσκο, για τη σωτηρία του κόσμου!

Βιάζουμουν γιατί ένιωθα, τα λόγια τινάζουνταν στα δερμάτια, στα χαρτιά, στις φλούδες των δέντρων, ζωντάνευαν, πλαντούσαν, σήκωναν κεφάλι, ήθελαν να φύγουν. Κι ο Φραγκίσκος, τον ένιωθα κι αυτόν να τριγυρνάει άστεγος, ξεπνεμένος, το μοναστήρι μου, ν' απλώνει το χέρι σα ζητιάνος, να τρυπώνει στην αυλή, κανένας δεν τον έβλεπε, μονάχα εγώ, και να μπαίνει στο κελί μου. Προχτές ακόμα, δειλινό, φουσούσε βοριάς, έκανε κρύο, είχα ανάφει το πήλινο μαγκαλάκι μου, ο άγιος ηγούμενος μου 'χε δώσει την άδεια, γιατί γέρασα, ν' ανάβω λίγη φωτιά στο κελί μου, δεν αντέχω. Ήμουν σκυμμένος και διάβαζα, σε μιαν παλιά περγαμνή, τους βίους των αγίων· τα θάματα με είχαν κυκλώσει και με άγλειφαν σα φλόγες· δε βρίσκουμουν πια πάνω στη γη, κρέμουμουν στον αέρα· όπου

δερμάτι: *δέρμα ζώου, τομάρι, εξωτερική επιφάνεια πράγματος*

ένιωσα πίσω μου κάποιον· στράφηκα κι είδα, σκυμμένο στο μαγκάλι, το Φραγκίσκο.

Τινάχτηκα απάνω.

— Πάτερ Φραγκίσκο, φώναξα, παράτησες την Παράδεισο;

— Κρυώνω, αποκρίθηκε, κρυώνω, πεινώ, δεν έχω πού να γείρω το κεφάλι.

Είχα μέλι και φωμί, πετάχτηκα, τα πήρα να του τα δώσω να φάει, να μην πεινάει· στράφηκα, μα δεν είδα κανένα.

Ήταν σημάδι από το Θεό, μήνυμα φανερό, γυρίζει άστεγος ο Φραγκίσκος στη γης, χτίσε του σπίτι! Μα πάλι με συνεπήρε ο φόβος· ώρα πολλή πάλευα μέσα μου, κουράστηκα· ακούμπησα το κεφάλι απάνω στην περγαμνή, με πήρε ο ύπνος κι είδα όνειρο· ήμουν ξαπλωμένος, λέει, κάτω από ένα δέντρο ανθισμένο, φυσούσε ο Θεός, σαν αγεράκι μυρωδάτο, απάνω μου· ετούτο ήταν το δέντρο της Παράδεισος κι είχε ανθίσει! Κι άξαφνα, εκεί που κοιτάζα, ανάμεσα από τ' ανθισμένα κλωνιά, τον ουρανό, ήρθαν και ιάθισαν απάνω στο κάθε κλαρί κι ένα πουλί μικρό μικρό, σαν ένα γράμμα της αλφαβήτας, κι άρχισε να κελαιδάει· στην αρχή ένα ένα, μοναχικό, ύστερα δυο μαζί, ύστερα τρία, πηδούσαν από κλαρί σε κλαρί, έσμιγαν συδύο, συντρία, συμπέντε, και κελαιδούσαν, συνεπαρμένα, όλα μαζί. Ένα τραγουδι είχε γίνει πια το δέντρο, γλυκό, γεμάτο πάθος κι έρωτα και θλίψη μεγάλη. Και σα να 'μουνα λέει, βουλιαγμένος τώρα, σταυρό τα χέρια, βαθιά στο ανοιξιότιχο χώμα, και το ανθισμένο ετούτο δέντρο έβγαινε μέσα από τα σπλάχνα μου, έπιαναν οι ρίζες του όλο μου το κορμί και το βύζαιναν· κι οι χαρές κι οι πίκρες της ζωής μου όλες είχαν γίνει πουλιά και κελαιδούσαν.

Έύπνησα, ένιωθα αιόμα το κελαιδιπό μέσα στα σωθικά μου, φυσούσε αιόμα από πάνω μου ο Θεός.

Είχα κοιμηθεί αλάμερη τη νύχτα απάνω στην περγαμνή, ζημέρωνε. Σηκώθηκα, πλύθηκα, άλλαξα κι έβαλα ρούχα καθαρά, το σήμαντρο του όρθρου χτυπούσε, έιαμα το σταυρό μου, κατέβηκα στην εκκλησιά. Κόλλησα το μέτωπό μου,

το στόμα μου, το στήθος στις πλάιες, μετάλαβα, τέλεφε η λειτουργία· δε μίλησα κανενούς, για να κρατήσω αμόλευτη την ανάσα μου, γύρισα τρεχαπετάμενος στο κελί μου· πετούσα· αγγέλοι με ανεβάσταζαν, δεν τους έβλεπα μα άκουγα δεξό-ζερβά μου το θρο από τις φτέρουγές τους· πήρα το φτερό, έκαμα το σταυρό μου –

κι άρχισα να γράφω το Βίο και την Πολιτεία σου, πάτερ Φραγκίσκο.

Ο Θεός βοηθός!

II

Ορκίζομαι

να πω την αλήθεια· βόηθα, Κύριε, τη μνήμη μου, φώτισε, Κύριε, το μυαλό μου, μη με αφήσεις να ξεστομίσω λόγο περίσσιο· σπικωθείτε, βουνά και ιάμποι της Ούμπριας, μαρτυρήστε! Πέτρες που σας ράντισε το μαρτυρικό το αίμα του, σιονισμένοι, καταλασπωμένοι δρόμοι της Ιταλίας, μαύρες σπληιές, χιουοσιέπαστες κορφές, καράβι που τον πήγες στην άγρια Ανατολή, λεπροί και λύκοι και ληστές, και σεις, πουλιά, που αιούσατε το κήρυγμά του, σπικωθείτε· ο φράτε Λεόνε σας έχει ανάγκη, ελάτε, σταθείτε δεξιά και ζερβά μου, βοηθάτε με να πω την αλήθεια, την πάσα αλήθεια, από αυτό κρέμεται η σωτηρία της φυχής μου.

Τρέμω, γιατί πολλές φορές δεν μπορώ να ξεχωρίσω ποια η αλήθεια και ποια η φευτιά. Τρέχει στο νου μου σαν το νερό ο Φραγκίσκος, αλλάζει πρόσωπα, δεν μπορώ να τον στερεώσω· ήταν κοντός, ήταν θεόρατος; Δεν μπορώ να βάλω το χέρι μου στην καρδιά και να πω με σιγουράδα. Πολλές φορές μου φάνταζε χαμαδός και φτωχομούρης, πετσί και ιόκιαλο, με αριά καιστανά γενάια, με χοντρά κρεμάμενα χείλια, με μεγάλα τριχωτά αυτιά, που στέκουνταν όμοια με του λαγού κι αφουκράζονταν τον ιόσμο, τον ορατό και τον αόρατο· όμως τα

χαμαδός: κοντός, από κατώτερη κοινωνική τάξη

χέρια του ήταν ντελικάτα, τα δάχτυλά του κοντυλένια, σα να κρατούσε από μεγάλο σόι... Μα όταν μιλούσε ή όταν προσέχουνταν ή όταν θαρρούσε πως ήταν μόνος, φλόγες ουρανοκρέμαστες πετούσε το κορμί του, αρχάγγελος γίνονταν με κόκκινες φτέρουγες και τις καταχτυπούσε στον αέρα· κι αν ήταν νύχτα, τρόμαζες κι αναμέριζες να μην καείς.

— Αδερφέ Φραγκίσκο, φώναζα, σβήσε, θα κιάφεις τον κόσμο!

Σήκωνα τα μάτια και τον έβλεπα να ῥχεται καταπάνω μου, ήσυχος, χαμογελαστός, και το πρόσωπό του είχε πάρει ζανά τη γλύκα, την πίκρα και τη φτώχεια του ανθρώπου.

Μια φορά, θυμούμαι, τον ρώτησα:

— Αδερφέ Φραγκίσκο, πώς σου φανερώνεται ο Θεός σαν απομείνεις μοναχός μέσα στο σιοτάδι;

Κι αυτός μου αποκρίθηκε:

— Σαν ένα ποτήρι δροσερό νερό, φράτε Λεόνε, σαν ένα ποτήρι αθάνατο νερό, διψώ, το πίνω και ξεδιψάζω στον αιώνα.

— Σαν ένα ποτήρι δροσερό νερό ο Θεός; φώναζα ξαφνιασμένος.

— Τι θαρρείς, φράτε Λεόνε, τι ξαφνιάζεσαι; Δεν υπάρχει πιο απλό πράμα από το Θεό, πιο δροσερό, πιο αρμοσμένο για τα χείλια του ανθρώπου.

Μα ύστερα από λίγα χρόνια, ο Φραγκίσκος, ξεπνεμένος, ένα κουβάρι τρίχες και κόκαλα, σάρια πια δεν του είχε απομείνει, έσκυφε, μην τον ακούσουν οι αδερφοί, έτρεμε, και μου ῥπε:

— Πυρκαγιά ῥναι ο Θεός, φράτε Λεόνε, και καίγεται· καιγόμαστε κι εμείς μαζί του.

῍σο το διαμετρώ με το νου μου, ετούτο μονάχα μπορώ να πω με σιγουράδα: από τη γης, όπου πατούσαν τα πόδια του, ίσαμε το κεφάλι του, το μπόι του ήταν κοντό· μα από το κεφάλι κι απάνω το μπόι του ήταν θεόρατο.

῍μως δυο πράματα καλά τα θυμούμαι από το κορμί του: τα πόδια του και τα μάτια του. ῍μουν ζητιάνος, όλη μου τη ζωή την πέρασα με ζητιάνους, είδα χιλιάδες πόδια, που αλάιερή τους τη ζωή περπατούσαν ξυπόλυτα απάνω στις πέτρες, μέσα

στους κουρνιαχτούς και τις λάσπες, απάνω στα χιόνια· μα ποτέ μου δεν είδα πόδια τόσο ταλαιπωρημένα, παραπονεμένα, αδύνατα, φαγωμένα από τις στράτες, γεμάτα πληγές που έτρεχαν· ιάποτε, όταν κοιμόταν ο πάτερ Φραγκίσκος, έσιυβα κρυφά και τα φιλούσα· κι ήταν σα να φιλούσα αλάκερο του πόνο του ανθρώπου.

Και τα μάτια του, πώς μπορούσε να τα δει άνθρωπος μια φορά και να τα ξεχάσει; Μεγάλα, αμυγδαλάτα, κατάμαυρα· έλεγες: μάτια πιο ήμερα, πιο βελουδένια, δεν είδα ποτέ μου· και δεν πρόφταινες να το πεις, και τα μάτια αυτά δυο καταπαχτές ήταν κι άνοιγαν, κι έβλεπες τα σπλάχνα –την καρδιά, τα νεφρά, τα πλεμόνια– να καιγούνται. Συχνά σε κοιτάζε και δε σ' έβλεπε· τι έβλεπε; Όχι το δέρμα σου και τη σάρια, όχι το κεφάλι σου παρά το κρανίο. Μια μέρα μου χάδευε σιγά με την απαλάμη το πρόσωπο, τα μάτια του είχαν γεμίσει σπλάχνος και γλύκια.

— Μου αρέσεις, φράτε Λεόνε, γιατί αφήνεις λεύτερα τα σιουλήγια να περιδιαβάζουν στα χείλια σου και στ' αυτιά και δεν τα διώχνεις.

— Δεν τα βλέπω, πάτερ Φραγκίσκο, ποια σιουλήγια;

— Τα βλέπεις σίγουρα όταν προσεύχεσαι ή όταν κοιμάσαι κι ονειρεύεσαι την Παράδεισο· τα βλέπεις μα δεν τα διώχνεις, γιατί καλά το ξέρεις, φράτε Λεόνε, είναι απεσταλμένοι του Θεού, του Μεγάλου Βασιλέα. Γάμο ιάνει ο Θεός στον ουρανό και τα στέλνει για να μας ιαλέσει: «Πολλά χαιρετίσματα», λέει, «από το Μεγάλο Βασιλιά και σας περιμένει· ελάτε!»

Όταν ήταν με τους ανθρώπους, γελούσε, έπαιζε, πετιόταν ζαφνικά απάνω κι άρχιζε να χορεύει, έπιανε δυο ζύλα κι έπαιζε βιολί και τραγουδούσε διιά του τραγούδια του Θεού· το 'κανε, σίγουρα, για να δώσει ιουράγιο στους ανθρώπους· ιάτεχε καλά πως η φυχή υποφέρει, πως το ιορμί πεινάει, πως ο άνθρωπος δεν αντέχει... Μα όταν απόμενε οιομόναχος, ιινούσε τα ιλάματα· χτυπούσε το στήθος του, ιυλιόταν στις τσουνίδες και τ' αγιάθια, σήκωνε τα χέρια στον ουρανό και φώναζε:

«Ολημερίς απελπισμένος σε ζητώ· ολονυχτίς, όταν κοιμούμαι, με ζητάς· πότε να σμιζουμε τα ζημερώματα, Θεέ μου!»

Μιαν άλλη φορά πάλι τον άκουσα, με τα μάτια στυλωμένα στον ουρανό, να φωνάζει:

— Δε θέλω πια να ζω, γδύσε με, Κύριε, γλίτωσέ με από το κορμί μου, πάρε με!

Το πρωί, όταν ξημέρωνε κι άρχιζαν πάλι τα πουλιά να κελαιπιδούν ή όταν καταμεσήμερα βυθίζονταν στο δροσάτον ίσικιο του δάσου, ή τη νύχτα, κάτω από τ' άστρα ή στο φεγγαρόφωτο, ανατριχίαζε από άφραστη ευδαιμονία, με κοίταζε, τα μάτια του ήταν γεμάτα δάκρυα.

— Φράτε Λεόνε, μου 'λεγε, αδερφέ μου, τι 'ναι ετούτο το θάμα; Τι πρέπει λοιπόν να 'ναι Αυτός που έπλασε μιαν τέτοιαν ομορφιά; Πώς να Τον πούμε;

— Θεό, αδερφέ Φραγκίσκιο, του αποκριθήνια.

— Όχι Θεό, όχι Θεό, φώναζε, όχι. Είναι βαρύ, τσαιίζει ικόιαλα τ' όνομα αυτό· όχι Θεό, Πατέρα!

Και μια νύχτα που το φεγγάρι είχε σπικωθεί καταστρόγγυλο και κρέμουνταν στη μέση τ' ουρανού κι όλη η γης ανάλαφρη έπλεχε στον αγέρα, ο Φραγκίσκιος γύριζε τα σοιάια της Ασίζης, κοίταζε, δεν έβλεπε κανένα να στέιεται στο κατώφλι του σπιτιού του να χαίρεται το μέγα θάμα. Πετάχτηνε, σκαρφάλωσε στο καμπαναριό της εκκλησίας κι άρχισε να χτυπάει την καμπάνα του κιντύνου· τρομαγμένοι τινάχτηκαν από τον ύπνο τους οι άνθρωποι, θαρρούσαν θα 'ταν πυρκαγιά, κι έτρεξαν μεσόγυμνοι στην αυλή του Άγιου Ρουφίνου· είδαν το Φραγκίσκιο να χτυπάει μανιασμένος την καμπάνα.

— Γιατί χτυπάς την καμπάνα, του φώναζαν, τι τρέχει;

— Σπικωστε τα μάτια, χριστιανοί μου, τους αποκριθήνια απάνω από το καμπαναριό ο Φραγκίσκιος, κοιτάχτε το φεγγάρι!

Τέτοιος ήταν, τέτοιος μου φάνηκε πως ήταν ο μακάριος Φραγκίσκιος. Το γράφω, μα δεν είμαι σίγουρος· πού να ξέρω πώς ήταν, ποιος ήταν; Μπας και το ήξερε κι ο ίδιος; Θυμούμαι μια χειμωνιάτικη μέρα, στην Πορτσιούνιολα, όπου κάθονταν

στο κατώφλι και λιάζονταν, ήρθε λαχανιάζοντας ένας νέος και στάθηκε μπροστά του.

— Πού 'ναι ο Φραγκίσκος ο γιος του Μπερναρντόνε; ρώτησε ξεγλωσσισμένος· πού 'ναι ο καινούριος άγιος, να πέσω στα πόδια του; Μήνες τώρα γυρίζω τις στράτες και τον ζητώ. Για την αγάπη του Χριστού, αδερφέ μου, πες μου πού είναι.

— Πού είναι ο Φραγκίσκος ο γιος του Μπερναρντόνε; αποιρίθηκε αυτός κουνώντας το κεφάλι, πού είναι ο Φραγκίσκος ο γιος του Μπερναρντόνε; Τι 'ναι ο Φραγκίσκος; Ποιος είναι ο Φραγκίσκος; Κι εγώ, αδερφέ μου, τον ζητώ· χρόνια τώρα τον ζητώ· δώσ' μου το χέρι, πάμε να τον βρούμε!

Σηκώθηκε, πήρε από το χέρι το νέο, μπήκαν στη στράτα.

Πού να 'ξερα, τη νύχτα εκείνη που τον πρωτόσιζα στην Ασίζη, τι μέλλουνταν να γίνει ο νέος αυτός, που τραγουδούσε της κυράς του, με το μακρύ κόκκινο φτερό στο κεφάλι! Με κρατούσε σφιχτά από το χέρι, δρασιελίσαμε βιαστικά την πολιτεία, φτάσαμε στο αρχοντικό του Μπερναρντόνε.

Μπήκαμε κρατώντας την ανάσα, μη μας ακούσει ο δράκιος· μου 'στρωσε τραπέζι κι έφαγα, μου 'στρωσε κλινάρι και κοιμήθηνα, και χαράματα ζύπνησα, άνοιξα σιγά την ζώπορτα και γλίστρηξα έξω. Κυριακή σήμερα, μεγάλη λειτουργία στην εκκλησιά του Αϊ-Ρουφίνου και πήγαινα να ζητιανέψω.

Κάθισα απάνω στο πέτρινο λιοντάρι, ζερβά ως μπαίνουμε στην εκκλησιά, περίμενα τους πολλούς χριστιανούς να προβάλλουν· κυριακάτικη σήμερα η φυχή τους, περνάει από το νου τους η Κόλαση κι η Παράδεισο, φοβούνται, ελπίζουν κι ανοίγουν το πουγκί τους στη φτώχεια.

Είχα βγάλει το σιούφο μου και κάπου κάπου έπεφταν μέσα κουδουνίζοντας μονέδες· μια μεσοπάλαβη γριά αρχόντισσα έσκυφε και με ρώτησε ποιος είμαι, από πού έρχομαι κι αν

μονέδα: νόμισμα, κέρματα

είδα το γιο της· τον είχαν πιάσει οι καθαλαραίοι της Σιένας, ανάθεμά τους, στον πόλεμο.

Μα τη στιγμή που άνοιγα το στόμα, να σου ο σιορ Μπερναρντόνε, ο πατέρας του Φραγκίσκου. Τον γνώριζα από καιρό και ποτέ του δε μ' ελέησε· «έχεις χέρια και πόδια», μου φώναζε, «δούλεφε».

— Ζητώ το Θεό, του απηλογήθηκα μια μέρα.

— Τον καιό σου τον καιρό! αιούστηνε η βροντερή φωνή του κι οι παραγιοί του ζέσπασαν στα γέλια.

Πρόβαλε με τη γυναίκα του, την κυρα-Πία, κι έρχονταν αργοπερπάτητα, αρχοντιά, στην εκκλησιά να λειτουργηθεί. Τι 'ταν, Θεέ μου, εκείνο το θεριό! Φορούσε μακρύ τζουμπέ μεταξωτό, βυσσινή σιούρο, με ασημένιο γύρα, σιρίτι· καλπάκι από μαύρο βελούδο και μακρομύτια μαύρα ποδήματα· είχε ανασπικωμένο το ζερβό του χέρι κι έπαιζε μ' ένα σταυρό που κρέμουνταν με χρυσή αλυσιδίτσα απάνω στο στήθος του. Κοτσονάτος, χοντροϊόγιαλος, άντραϊλας ως εκεί πάνω, βαρύ σαγόνι, διπλό προγούλι, μύτη χοντρή, καμπουρωτή, και το μάτι του γκρίζο, κρύο, σαν του γερακιού.

Ως τον είδα, ζάρωσα, γίνηκα ένα κουβάρι, να μη με πάρει το μάτι του· πίσω του αιλουθούσαν πέντε μούλες φορτωμένες κατά φόφου με αιριβές πραμάτειες – μεταξωτά, βελούδα, χρυσά σιρίτια και θαμαστά κεντήματα. Πέντε αγωγιάτες αρματωμένοι τις οδηγούσαν, γιατί οι στράτες είχαν γεμίσει ληστές. Έρχονταν το λοιπόν με τις πραμάτειες του ο Μπερναρντόνε στην εκκλησιά, να λειτουργηθούν κι αυτές και να τις δει από το κόνισμά του ο άγιος, να τις γνωρίσει αν πέσουν σε κίντυνο· κι αυτός θα γονατίσει μπροστά του, όπως το συνηθίζει πριν κάθε του ταξίδι, και θα παζαρέφει με τον άγιο, δίνε μου να σου δίνω, προστάτεψε τις πραμάτειες μου και θα σου φέρω από τη Φλωρεντία ένα ασημένιο καντήλι, βαρύ, ζομπλιαστό, να σε ζηλεύουν οι άλλοι άγιοι με τα γυάλινα καντηλάκια...

*τσουμπές και τζουμπές: κόκκινο επίσημο γυναικείο πανωφόρι, ράσο ιερωμένου
μούλα: θηλυκό μουλάρι*

Δίπλα του, με τα χέρια σταυρωμένα απάνω στην κοιλιά, καμαροπερπατούσα, χαμοβλεπούσα, με τα μαλλιά σιεπασμένα με θαλασσί μεταξωτό μαγνάδι, η γυναίκα του, η φραντσέζα κυρα-Πίνα. Όμορφη, πρόσχαρη, όλο γλύκα το πρόσωπό της ήταν από τα πρόσωπα που ελεύουν· άπλωσα το χέρι μα δε με είδε· δε με είδε ή φοβήθηκε δίπλα της το δράκο και δεν τόλμησε να μ' ελεήσει; Δρασικέλισαν κι οι δυο το κατώφλι, μπήμαν στην εικιλησιά από τη μεγάλη πόρτα και χάθηκαν.

Μετά από χρόνια, ένα πρωί που κινούσαμε να πάρουμε σβάρνα τα χωριά να κηρύξουμε την αγάπη, ο Φραγκίσκος θυμήθηκε τους γονιούς του, τη μάνα του, τον κύρη του, κι αναστέναξε:

— Αχ, δεν μπόρεσα ακόμα να τους βάλω να φιλιώσουν... μουρμούρισε.

— Ποιους; Για ποιους μιλάς, αδερφέ Φραγκίσκο μου;

— Για τον κύρη και τη μάνα μου, φράτε Λεόνε. Αιώνια παλεύουν μέσα μου οι δυο τους· όλη μου η ζωή, μάθε, είναι το πάλεμα αυτό· μπορεί να παίρνουν διαφορετικά ονόματα – Θεός και Σατανάς, πνέμα και σάρκα, καλό και κακό, φως και σκοτάδι, όμως πάντα είναι η μάνα μου κι ο κύρης. Ο πατέρας μου μέσα μου φωνάζει: «Κέρδισε, πλούτισε, δώσε χρυσάφι, αγόρασε οικόσημο, γίνου άρχοντας· μονάχα ο πλούσιος κι ο άρχοντας αξίζουν στον κόσμο να ζουν. Μην είσαι καλός, χάθηκαν· ένα δόντι να σου σπάζουν, μασέλα να τσακίζεις· μη ζητάς να σε αγαπούν μα να σε φοβούνται· μη συχωρνάς, χτύπα!» Κι η μάνα, τρέμει μέσα μου η φωνή της, μου λέει σιγά, φοβισμένα, μην την αιούσει ο κύρης: «Να 'σαι καλός, Φραγκίσκο μου, να 'χεις την ευκή μου· ν' αγαπάς τους φτωχούς, τους ταπεινούς, τους αδικημένους· σου 'καμαν καλό; Συχώρνα!» Παλεύουν μέσα μου η μάνα μου κι ο κύρης, κι όλη μου τη ζωή μάχουμαι να τους φιλιώσω· μα δε φιλιώνουν δε φιλιώνουν, φράτε Λεόνε, και γι' αυτό υποφέρω.

Κι αλήθεια, είχαν σμίξει ο σιορ Μπερναρντόνε κι η κυρα-Πίνα

μαγνάδι: μαντίλα, πέπλο, αραχνοϋφαντο κάλυμμα κεφαλιού

μέσα στο στήθος του Φραγκίσκου και τον βασάνιζαν· μα όξω από το στήθος του γιου τους είχαν δικιά τους ζέχωρα κορμιά και πήγαιναν ο ένας πλάι στον άλλο, την Κυριακή ετούτη, στην εκκλησιά να λειτουργηθούν.

Έκλεισα τα μάτια, άκουγα μέσα από την εκκλησιά τις δροσερές φωνές των παιδιών που έφελναν και το αρμόνιο ξεχύνουνταν ψηλά από το χοροστάσι και τριγύμιζε τον αέρα. «Ετούτη είναι η φωνή του Θεού», συλλογίζομουν, «ετούτη είναι η φωνή του λαού, αυστηρή και παντοδύναμη...» Με κλειστά τα μάτια αφουκράζομουν, ήμουν ευτυχής· κι έτσι που καρβαλούσα το μαρμαρένιο λιοντάρι, μου φάνηκε πως έμπαινα καρβαλάρης στην Παράδεισο. Γλυκιά φαλμωδία, μοσιολίβανο, και στο ταγάρι φωμί, ελιές, κρασί, τι άλλο θαρρείτε πως είναι η Παράδεισο; Γιατί εγώ, ο Θεός να με συγχωρέσει, αυτά που λεν οι σοφοί θεολόγοι για φτέρουγες και πνέματα και φυχές χωρίς κορμί, δεν τα καταλαβαίνω· κι ένα φίχουλο να πέσει κάτω, σκύβω, το περμαζώνω και το φιλώ, γιατί, το ξέρω θετικά, το φίχουλο αυτό είναι ένα κομμάτι από την Παράδεισο... Μα αυτά, μονάχα ο ζητιάνος μπορεί να τα καταλάβει· και σε ζητιάνους μιλάω.

Κι ειεί που σεριάνιζα στην Παράδεισο καρβάλα στο μαρμαρένιο λιοντάρι, ένας ίσιος έπεσε απάνω μου· άνοιξα τα μάτια, ο Φραγκίσκος στέκουνταν μπροστά μου. Η λειτουργία είχε τελέφει, θα με είχε πάρει ο ύπνος, οι μούλες με τις ακριβές πραμάτειες είχαν αφανιστεί από την αυλή της εκκλησίας.

Ο Φραγκίσκος στέκουνταν μπροστά μου, χλωμός, κατατρομαγμένος, τα χέλια του έτρεμαν, τα μάτια του γεμάτα φαντάσματα. Ακούστηκε βραχνή η φωνή του:

— Έλα, σε θέλω.

Μπήκε μπροστά, ακουμπούσε σ' ένα μπαστούνι με φιλντισένια λαβή και κάπου κάπου πιάνουνταν από τον τοίχο, τα γόνατά του λύγιζαν. Στράφηκε:

— Είμαι άρρωστος, είπε· αναβάστα με να πάμε σπίτι να ζαπλώσω· και να μείνεις κοντά μου· έχω να σε ρωτήσω.

Οι σαλιμπάγκιοι στην πλατεία είχαν πια καρφώσει τους στύλους τους, είχαν τεντώσει τα σκοινιά τους, ήταν ντυμένοι παρδαλά ρούχα και φορούσαν μυτερές κόκκινες σιούφιες με κουδουνάκια. Κυριακή σήμερα, συντάζονταν να δείξουν την τέχνη τους και να βγάλουν δίσκο. Γυναικούλες και γέροι κάθονταν διπλοπόδι χάμω, μ' ένα πανέρι στην ποδιά τους, και πουλούσαν κοτόπουλα, αυγά, τυρί, βοτάνια για τις αρρώστιες, μπάλσαμα για τις πληγές, χαιμαλιά για το καιό μάτι· ένας παμπόνηρος γέρος είχε ένα άσπρο ποντίκι στο κλουβί κι έβγαζε τις μοίρες.

— Σιορ Φραγκίσκο, είπα, στάσου να βγάλεις τη μοίρα σου· έχω αιουστά πως τα ποντίκια αυτά έρχονται από την Παράδεισο— γιατί μαθές κι αυτή 'χει ποντίκια— και γι' αυτό είναι άσπρα· και κατέχουν πολλά μυστικά.

Μα ο Φραγκίσκος είχε πιαστεί από ένα στύλο κι ανάπνεε με δυσκολία· τον πήρα χεραγκαλιά, φτάσαμε στο αρχοντικό του σιορ Μπερναρντόνε.

Πώς μπορούν, Θεέ μου, οι πλούσιοι και πεθαίνουν! Τι σιάλες μαρμαρίνες, τι κιάμαρες με χρυσά ταβάνια, τι λινομέταξα σεντόνια!

Τον έβαλα και ζάπλωσε στο κρεβάτι του κι έκλεισε ευτύς τα μάτια, εξαντλημένος.

Σκυμμένος έβλεπα απάνω στο χλωμό πρόσωπό του να περνούν ίσιοι κι αστραπές και τα βλέφαρά του αναπετάριζαν, σα να τα πλήγωνε πολύ δυνατό φως· φυχανεμίζουμουν απάνω του μιαν ορατή, φοβερή παρουσία.

Τέλος έσυρε φωνή, άνοιξε τα μάτια κι ανακάθισε τρομαγμένος στο κρεβάτι· έτρεξα, έβαλα στην πλάτη του μιαν πουπουλένια μαξιλάρα ν' ακουμπήσει κι άνοιγα το στόμα να του ρωτήσω τι έχει, γιατί τρόμαζε, μα αυτός άπλωσε το χέρι, μου 'φραξε το στόμα.

— Σώπα! μουρμούρισε.

Και χώθηκε στην πουπουλένια μαξιλάρα, γιατί τουρτούριζε· τα μάτια του είχαν αποβασιλέψει, κύλησαν προς τα μέσα και κοίταζαν τα σπλάχνα με τρομάρα· και το σαγόνι του έτρεμε.